

Wyrok z dnia 24 kwietnia 2008 r.

II UK 262/07

Wymaganie posiadania wyższego wykształcenia z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym stawiane pracownikom zatrudnionym na stanowiskach kierowniczych w Ochotniczych Hufcach Pracy (art. 1 ust.1 pkt 5 w związku z art. 9 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela, jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.) warunkuje możliwość zaliczenia okresów zatrudnienia w tym charakterze jako pracy nauczyciela (pracy w szczególnym charakterze), umożliwiającej ubieganie się o emeryturę w obniżonym wieku emerytalnym.

Przewodniczący SSN Zbigniew Myszka, Sędziowie SN: Katarzyna Gonera (sprawozdawca), Herbert Szurgacz.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 24 kwietnia 2008 r. sprawy z wniosku Janusza L. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w W. o emeryturę, na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 3 kwietnia 2007 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z 25 lipca 2006 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w W. odmówił ubezpieczonemu Januszowi L. przyznania prawa do emerytury (w wieku obniżonym) w oparciu o art. 88 ustawy z 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela i nie zaliczył mu - do okresów pracy w szczególnym charakterze - pracy na stanowiskach kierowniczych w Ochotniczych Hufcach Pracy, wobec nielegitymowania się przez wnioskodawcę wyższym wykształceniem w okresie zatrudnienia na tych stanowiskach.

Od powyższej decyzji odwołanie wniósł ubezpieczony, domagając się przyznania mu emerytury w wieku obniżonym. Twierdził, że spełnia wymagania kwalifika-

cyjne określone w art. 9 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela - w szczególności posiada wyższe wykształcenie, ponieważ ukończył studia o profilu nauczycielskim oraz kurs zorganizowany na podstawie art. 70 ust. 4 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wyjaśnił, że wnioskodawca udowodnił jedynie 1 rok, 8 miesięcy i 14 dni pracy nauczycielskiej, natomiast nie uznano jako pracy nauczyciela jego zatrudnienia na stanowisku Komendanta OHP, ponieważ w czasie tego zatrudnienia nie zostały przez niego spełnione warunki określone w art. 1 ust. 2 pkt 5 w związku z art. 9 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela, a ponadto ubezpieczony nie wykazał, aby stosunek pracy wygasł w warunkach uprawniających do emerytury.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie wyrokiem z 4 grudnia 2006 r. [...] oddalił odwołanie. Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawca urodził się 18 czerwca 1950 r., studiował od października 1968 r. do 29 września 1972 r. na Uniwersytecie W. na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych i po zaliczeniu ośmiu semestrów uzyskał absolutorium. Dyplom ukończenia studiów wyższych uzyskał 17 grudnia 1999 r., a następnie 25 sierpnia 2003 r. ukończył studia podyplomowe. Wnioskodawca pracował na różnych kierowniczych stanowiskach w Komendzie Stołecznej OHP i był Komendantem Głównym OHP. W okresie od 23 marca 1992 r. do 26 czerwca 1992 r. był słuchaczem kursu pedagogicznego dla instruktorów praktycznej nauki zawodu, który to kurs został zgłoszony w Kuratorium Oświaty i Wychowania w N.S. na podstawie art. 70 ust. 4 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty. Od września 1991 r. do czerwca 1995 r. i od września 1998 r. do czerwca 2005 r. wnioskodawca prowadził zajęcia z młodzieżą z zakresu wychowania obywatelskiego i wiedzy o Polsce w różnych województwach, jednak zdaniem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych zajęcia takie nie były zajęciami dydaktycznymi ani wychowawczymi w rozumieniu art. 1 ust. 2 pkt 5 Karty Nauczyciela.

Sąd Okręgowy stwierdził, że w odniesieniu do pracowników zatrudnionych w Ochotniczych Hufcach Pracy za pracę w szczególnym charakterze (pracę nauczyciela w rozumieniu art. 1 ust. 2 pkt 5 Karty Nauczyciela) można uznać jedynie pracę na stanowiskach wychowawców, pedagogów i stanowiskach kierowniczych z kwalifikacjami określonymi w art. 9 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela, związaną z wykonywaniem pracy dydaktycznej i wychowawczej co najmniej w połowie obowiązującego czasu pracy. Wnioskodawca domagał się zaliczenia jako pracy pedagogicznej za-

trudnienia od 15 marca 1977 r. do 28 lutego 1979 r., od 1 września 1981 r. do 12 czerwca 1990 r., od 1 września 1990 r. do 10 czerwca 1995 r., a więc pracy wykonywanej przez przeszło 10 lat w okresie poprzedzającym odbycie kursu instruktora praktycznej nauki zawodu i przed uzyskaniem tytułu zawodowego magistra, co nastąpiło 17 grudnia 1999 r. Ponadto ubezpieczony żądał zaliczenia jako pracy w szczególnym charakterze okresów od 1 września 1998 r. do 15 grudnia 2003 r. i od 15 grudnia 2000 r. do 2 stycznia 2006 r.

Sąd pierwszej instancji stwierdził, że do uzyskania prawa do emerytury w oparciu o art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm., powoływanej dalej jako „ustawa o emeryturach i rentach”) wnioskodawca, który osiągnął wiek 55 lat, musiałby udowodnić 30-letni okres zatrudnienia oraz 20 lat pracy w szczególnym charakterze, jak tego wymaga art. 88 ustawy Karta Nauczyciela. Zdaniem Sądu Okręgowego, dla nabycia prawa do emerytury w oparciu o ten przepis, stosownie do art. 1 ust. 2 pkt 5 Karty Nauczyciela, wnioskodawca musiałby legitymować się dyplomem ukończenia studiów wyższych na określonym kierunku oraz przygotowaniem pedagogicznym, których nie posiadał w okresie zatrudnienia.

Powyższy wyrok zaskarżył apelacją wnioskodawca. W apelacji zarzucił naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 88 ust. 1 i art. 1 ust. 2 pkt 5 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, w wyniku przyjęcia, że nie wykonywał pracy w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 1 ust. 2 pkt 5 Karty Nauczyciela, a także wskazał na sprzeczność ustaleń Sądu z zebrany w sprawie materiałem dowodowym.

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z 3 kwietnia 2007 r. [...] oddalił apelację wnioskodawcy. Sąd drugiej instancji ustalił, że ubezpieczony składając 28 kwietnia 2006 r. wniosek o przyznanie prawa do emerytury, swoje roszczenie wywiódł z art. 32 ust. 3 w związku z art. 24 (w brzmieniu wówczas obowiązującym) ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Na podstawie tych przepisów, prawo do ubiegania się o emeryturę w wieku obniżonym zachowuje osoba zatrudniona w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze po spełnieniu warunków do jej nabycia w oparciu o przepisy szczególne, w tym wypadku Kartę Nauczyciela. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 1997 r. Nr 56, poz. 357 ze zm.) w art. 1 ust. 1 stanowi, że ustawie

podlegają nauczyciele, wychowawcy i inni pracownicy pedagogiczni zatrudnieni w jednostkach wymienionych w tym przepisie, a także inni pracownicy wymienieni w art. 1 ust. 2 pkt 4 i 5. Stosownie do art. 1 ust. 2 pkt 5 Karty Nauczyciela, który wszedł w życie 6 kwietnia 2000 r., ustawie podlegają także pracownicy zatrudnieni w Ochotniczych Hufcach Pracy na stanowiskach wychowawców, pedagogów oraz na stanowiskach kierowniczych, posiadający kwalifikacje, o których mowa w art. 9 ust. 1 pkt 1, wykonujący pracę dydaktyczną i wychowawczą co najmniej w połowie obowiązującego ich czasu pracy. Od 6 kwietnia 2000 r. do art. 91b Karty Nauczyciela dodano także ust. 2a, stanowiący, że do pracowników, o których mowa w art. 1 ust. 2 pkt 4 i 5, mają zastosowanie art. 6, 51, 64 ust. 3, art. 86-88 i 90, a zatem także przepisy dotyczące przejścia na emeryturę bez ograniczenia wieku emerytalnego. Dla skorzystania z prawa do tego świadczenia osoba wymieniona w ustawie musi się legitymować co najmniej 30-letnim ogólnym okresem zatrudnienia, w tym 20-letnim okresem pracy w szczególnym charakterze, oraz powinna rozwiązać stosunek pracy na swój wniosek, a w wypadku osoby urodzonej po 31 grudnia 1948 r. a przed 1 stycznia 1969 r. prawo to może nabyć, jeżeli nie przystąpiła do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyła wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na dochody budżetu państwa.

Wszystkie przepisy prawa z zakresu ubezpieczeń społecznych są przepisami bezwzględnie obowiązującymi i brak nawet jednego z warunków, niezbędnych do nabycia prawa do żądanego świadczenia, powoduje niestwierdzenie do niego prawa. Sąd Apelacyjny podkreślił, że ubiegając się o prawo do emerytury na podstawie art. 88 Karty Nauczyciela wnioskodawca powinien spełnić wszystkie przesłanki określone nie tylko w tym przepisie, ale także w art. 1 ust. 2 pkt 5 i w art. 9 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela.

Poza sporem było, że wnioskodawca legitymuje się ponad 30-letnim okresem zatrudnienia, a jak wynika ze świadectwa pracy z 28 kwietnia 2006 r. stosunek pracy został z nim rozwiązany z dniem 30 kwietnia 2006 r. na jego wniosek w związku z przejściem na emeryturę. Poza sporem było także zaliczenie wnioskodawcy przez organ rentowy - jako pracy w szczególnym charakterze - pracy w charakterze nauczyciela od 18 października 1982 r. do 30 czerwca 1983 r. i od 1 września 1983 r. do 31 sierpnia 1984 r. w wymiarze 1 roku, 8 miesięcy i 14 dni. W latach 1977-2006 wnioskodawca pracował jako Komendant Wojewódzki OHP w W. oraz Komendant

Główny OHP. Sąd Apelacyjny stwierdził, że okres zatrudnienia na stanowiskach kierowniczych w Ochotniczych Hufcach Pracy uważa się za pracę w szczególnych warunkach między innymi wówczas, gdy osoba wykonująca taką pracę posiada kwalifikacje, o których stanowi art. 9 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela, przy czym kwalifikacje muszą być potwierdzone wyższym wykształceniem z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym lub ukończeniem zakładu kształcenia nauczycieli. Sąd drugiej instancji podkreślił, że wnioskodawca studiował w latach 1968/1969 - 1971/1972 i uzyskał absolutorium na kierunku nauki polityczne - specjalność nauczycielska w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu W., jednak tytuł zawodowy magistra uzyskał dopiero 17 grudnia 1999 r., a zatem do tej daty nie posiadał wyższego wykształcenia. Sąd Apelacyjny, powołując się na stanowisko Sądu Najwyższego (wyrok z 19 września 2002 r., I PKN 406/01 OSNAPiUS - wkł. z 2003 nr 7, poz. 10) oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego (wyrok z 27 listopada 2001 r., II SA 2133/01, LEX nr 84359), uznał, że posiadanie wyższego wykształcenia (w rozumieniu art. 9 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela) oznacza legitymowanie się odpowiednim dyplomem ukończenia studiów na określonym kierunku. Ubezpieczony do daty uzyskania dyplomu ukończenia studiów wyższych, czyli do 17 września 1999 r., nie spełniał warunku dotyczącego legitymowania się wyższym wykształceniem, a skoro jego zatrudnienie na stanowisku Komendanta Głównego OHP trwało do 30 kwietnia 2006 r., to od chwili uzyskania wyższego wykształcenia był to niewystarczający okres dla stwierdzenia (wraz z okresem zaliczonym przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych) 20-letniego zatrudnienia w szczególnych warunkach. Sąd Apelacyjny nie zgodził się z twierdzeniem wnioskodawcy, że od 29 czerwca 1992 r., czyli od dnia ukończenia kursu pedagogicznego instruktorów praktycznej nauki zawodu, posiadał on odpowiednie wykształcenie, wobec tego nie można było uznać, że wnioskodawca przez cały sporny okres posiadał kwalifikacje określone art. 9 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela. W ocenie Sądu Apelacyjnego okoliczność, że w krótkim okresie wnioskodawca był zatrudniony jako nauczyciel historii (od 18 października 1982 r. z przerwą do 31 sierpnia 1983 r.), świadczy jedynie o tym, że pracował on w szczególnych warunkach, a nie że spełniał kwalifikacje, o jakich mowa w art. 9 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela. W spornych okresach nie był bowiem nauczycielem a pracownikiem, do którego mają zastosowanie przepisy Karty Nauczyciela. Dla uznania pracy ubezpieczonego jako pracy w szczególnych warunkach konieczne było spełnienie wymagań dotyczących kwalifikacji zawodo-

wych określonych w tym przepisie przez cały okres pełnienia funkcji kierowniczych w OHP (co najmniej przez okres brakujący do 20 lat pracy w szczególnych warunkach).

Od powyższego wyroku skargę kasacyjną wniósł pełnomocnik wnioskodawcy, zaskarżając wyrok ten w całości.

Skarga kasacyjna została oparta na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 32 ust. 1 i ust. 3 pkt 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 88, art. 1 ust. 2 pkt 5 i art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, polegającą na bezzasadnym przyjęciu za warunek zaliczenia okresów zatrudnienia w Ochotniczych Hufcach Pracy na stanowiskach kierowniczych jako zatrudnienia w warunkach szczególnych, aby pracownik ten posiadał wyższe wykształcenie przez cały okres zatrudnienia, gdy tymczasem okoliczność ta powinna być badana jedynie na dzień złożenia wniosku o przyznanie prawa do emerytury. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez zmianę zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości i zmianę wyroku Sądu Okręgowego i orzeczenie o przysługiwaniu odwołującemu się prawa do wcześniejszej emerytury. Skarżący wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, ponieważ na gruncie przytoczonych w skardze przepisów powstaje istotne zagadnienie prawne, czy stawiane pracownikom zatrudnionym w Ochotniczych Hufcach Pracy na stanowiskach kierowniczych wymaganie posiadania wyższego wykształcenia (art. 1 ust. 2 pkt 5 w związku z art. 9 ust. 1 Karty Nauczyciela) jest warunkiem formalnym uznania okresu zatrudnienia takiego pracownika za pracę w warunkach szczególnych, czy też jest jedynie warunkiem możliwości ubiegania się o wcześniejszą emeryturę. Pełnomocnik skarżącego podkreślił, że ubezpieczony był zatrudniony przez okres ponad 20 lat na stanowiskach kierowniczych w Ochotniczych Hufcach Pracy. Podczas tego zatrudnienia w wymiarze co najmniej pół etatu wykonywał pracę dydaktyczną. Na dzień złożenia wniosku o emeryturę ubezpieczony legitymował się wyższym wykształceniem, a zatem spełniał wszelkie przesłanki uzyskania prawa do wcześniejszej emerytury. Stawianie przez Sąd wymagania, aby dla zaliczenia tych okresów zatrudnienia jako pracy w warunkach szczególnych niezbędne było posiadanie w tych okresach wyższego wykształcenia, jest „stosowaniem prawa wstecz” i nie znajduje uzasadnienia w przywołanych przepisach.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw. Zarzucono w niej jedynie naruszenie art. 32 ust. 1 i ust. 3 pkt 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 88, art. 1 ust. 2 pkt 5 i art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela. W związku z niezakwestionowaniem przez skarżącego podstawy faktycznej wyroku Sądu Apelacyjnego, w postępowaniu kasacyjnym wiążące były ustalenia faktyczne stanowiące podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Przepisy ustawy o emeryturach i rentach stanowią, że ubezpieczonym urodzonym przed 1 stycznia 1949 r., będącym pracownikami, o których mowa w art. 32 ust. 2-3 tej ustawy, zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27 pkt 1 tej ustawy (art. 32 ust. 1). Dla celów ustalenia uprawnień, o których mowa w art. 32 ust. 1, za pracowników zatrudnionych w szczególnym charakterze uważa się, między innymi, nauczycieli, wychowawców lub innych pracowników pedagogicznych wykonujących pracę nauczycielską wymienioną w art. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (art. 32 ust. 3 pkt 5).

Z kolei Karta Nauczyciela przewiduje, że nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, zaś nauczyciele szkół, placówek, zakładów specjalnych oraz zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich - dwudziestopięcioletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym, mogą - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę (art. 88 ust. 1). Ustawie Karta Nauczyciela podlegają również, w zakresie określonym ustawą, pracownicy zatrudnieni w Ochotniczych Hufcach Pracy na stanowiskach wychowawców, pedagogów oraz na stanowiskach kierowniczych, posiadający kwalifikacje, o których mowa w art. 9 ust. 1 pkt 1, wykonujący pracę dydaktyczną i wychowawczą co najmniej w połowie obowiązującego ich czasu pracy (art. 1 ust. 2 pkt 5). Stanowisko nauczyciela może zajmować osoba, która posiada wyższe wykształcenie z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym lub ukończyła zakład kształcenia nauczycieli i podejmuje pracę na stanowisku, do którego są to wystarczające kwalifikacje (art. 9 ust. 1 pkt 1).

Naruszenia przytoczonych powyżej przepisów skarżący upatruje w bezzasadnym - jego zdaniem - przyjęciu przez Sąd Apelacyjny, że warunkiem zaliczenia okre-

sów zatrudnienia w Ochotniczych Hufcach Pracy na stanowiskach kierowniczych jako zatrudnienia w warunkach szczególnych (pozwalającego na skorzystanie z przywileju nabycia uprawnień emerytalnych w wieku obniżonym) jest posiadanie przez pracownika wyższego wykształcenia przez cały okres zatrudnienia w Ochotniczych Hufcach Pracy, podczas gdy - zdaniem skarżącego - okoliczność ta (posiadanie wyższego wykształcenia) powinna być badana w odniesieniu do dnia złożenia wniosku o przyznanie prawa do emerytury.

W ocenie Sądu Najwyższego skarżący nie ma racji, zaś wykładnia przytoczonych przepisów ustawy o emeryturach i rentach oraz ustawy Karta Nauczyciela dokonana przez Sąd Apelacyjny nie budzi zastrzeżeń. Ubezpieczony wystąpił o przyznanie emerytury nauczycielskiej na podstawie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, powołując się na spełnienie warunków z niego wynikających. Przepis ten nie pozostaje w bezpośrednim związku normatywnym z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i reguluje odrębną podstawę prawa do emerytury nauczycielskiej (emerytury w wieku obniżonym), przewidującą własne przesłanki nabycia tego prawa. Chociaż art. 86 Karty Nauczyciela, według którego nauczyciel zaliczany jest do pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze, zawiera znane ustawie o emeryturach i rentach pojęcie „praca w szczególnym charakterze,” to nie odsyła do przepisów tej ustawy. Co więcej, art. 32 ust. 5 oraz art. 47 ustawy o emeryturach i rentach wyraźnie przewidują, że odrębne przepisy określają zasady przechodzenia na emeryturę, bez względu na wiek, nauczycieli urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. oraz urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r. Wynika z nich zatem wprost, że Karta Nauczyciela określa swoje własne warunki nabycia prawa do emerytury nauczycielskiej. Jedynym odesłaniem do przepisów ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, zawartym w art. 88 Karty Nauczyciela, jest jego ust. 2 dotyczący podstawy wymiaru emerytury. Wnioskodawca urodził się po 1 stycznia 1949 r., a zatem art. 32 ustawy o emeryturach i rentach w ogóle nie miał do niego zastosowania, choćby ze względu na datę urodzenia.

Sąd Najwyższy w wyroku z 30 lipca 2003 r., II UK 323/02 (OSNP 2004 nr 11, poz. 197), stwierdził, że po wejściu w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wyraźnie zarysowały się dwa odrębne systemy emerytalne nauczycieli, wywodzące się z potraktowania pracy nauczycielskiej jako zatrudnienia w szczególnym charakterze: pierwszy, związany z

wykonywaniem pracy w szczególnym charakterze, określonej w przepisach rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) w związku z art. 32 i 46 ustawy o emeryturach i rentach i drugi, w którym warunki emerytalne regulowane są przepisami odrębnymi. Podkreślił, że brak związku normatywnego między przepisami regulującymi świadczenia dla pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze a przepisami Karty Nauczyciela wynikał także wcześniej wprost z ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). W przepisach przewidujących świadczenia dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie wymieniono nauczycieli (por. art. 53 ust. 3 tej ustawy), stwierdzając w art. 53 ust. 4, że uprawnienia z tytułu szczególnego charakteru zatrudnienia nauczycieli regulują odrębne przepisy. W wyroku tym odwołano się do wykładni historycznej, która prowadzi do wniosku, że prawo do emerytury nauczycielskiej, zawsze wywodzone z faktu zatrudnienia w szczególnym charakterze, określanego niegdyś jako zatrudnienie I kategorii, łączyło się z odrębnym od reguł powszechnych, dotyczących pozostałych pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze, ustaleniem warunków, pod którymi nauczyciel mógł być zaliczony do pracowników tej kategorii.

Przepis art. 86 Karty Nauczyciela, w obecnym brzmieniu, nie precyzuje określenia „praca w szczególnym charakterze” - poza stwierdzeniem, że nauczyciel zaliczany jest do pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze - ani też nie odsyła do jego prawnej definicji ustalonej w innych przepisach. Ani ten przepis, ani art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela nie definiują wprost pojęcia „praca w szczególnym charakterze” w odniesieniu do pracy nauczyciela. Należy mieć jednak na uwadze, że przepisy te, z mocy art. 32 ust. 5 i 47 ustawy o emeryturach i rentach, należą do systemu emerytalnego i do interpretacji użytych w art. 88 ust. 1 pojęć - „okres zatrudnienia” i „wykonywanie pracy w szczególnym charakterze” - stosuje się definicje obowiązujące w tym systemie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 maja 2005 r., II UK 219/04, OSNP 2005 nr 22, poz. 361; z dnia 5 maja 2005 r., II UK 215/04, OSNP 2005 nr 22, poz. 360).

Jak wynika z ustaleń faktycznych Sądu Apelacyjnego - wiążących w postępowaniu kasacyjnym - skarżący (ubiegający się o prawo do emerytury w wieku obniżonym) nie był w okresie swojego zatrudnienia w Ochotniczych Hufcach Pracy nauczy-

ciem - nie był zatrudniony na stanowisku nauczyciela, wychowawcy lub innego pracownika pedagogicznego, jak to przewiduje art. 1 ust. 1 lub ust. 1a Karty Nauczyciela, a placówką jego zatrudnienia nie była szkoła w rozumieniu art. 1 ust. 1 lub ust. 1a tej ustawy (art. 3 pkt 1 i 2 Karty Nauczyciela). Do ubezpieczonego stosuje się przepisy Karty Nauczyciela (*verba legis*: ubezpieczony „podlega ustawie”) jako do pracownika zatrudnionego w Ochotniczych Hufcach Pracy na stanowisku kierowniczym (art. 1 ust. 2 pkt 5 Karty Nauczyciela) i tylko z tego tytułu, a nie jako do nauczyciela w rozumieniu definicji zawartej w art. 3 pkt 1 Karty Nauczyciela. Ustawie Karta Nauczyciela podlegają również, w zakresie określonym ustawą, pracownicy zatrudnieni w Ochotniczych Hufcach Pracy na stanowiskach kierowniczych (ubezpieczony spełnia ten warunek zaliczenia jego pracy do pracy w szczególnym charakterze), jednak jedynie ci, którzy posiadają kwalifikacje, o których mowa w art. 9 ust. 1 pkt 1, a ponadto wykonują pracę dydaktyczną i wychowawczą co najmniej w połowie obowiązującego ich czasu pracy (art. 1 ust. 2 pkt 5 Karty Nauczyciela). Kwalifikacje, o których mowa w art. 9 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela, dotyczą między innymi wykształcenia. Zgodnie z tym przepisem, stanowisko nauczyciela może zajmować osoba, która posiada wyższe wykształcenie z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym lub ukończyła zakład kształcenia nauczycieli i podejmuje pracę na stanowisku, do którego są to wystarczające kwalifikacje. W rozpoznawanej sprawie na etapie postępowania kasacyjnego problemem wymagającym rozstrzygnięcia jest jedynie to, czy wymaganie dotyczące posiadania wyższego wykształcenia z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym powinno dotyczyć (całego) okresu zatrudnienia na stanowiskach kierowniczych w Ochotniczych Hufcach Pracy, czy też jest jedynie formalnym warunkiem ubiegania się o emeryturę w wieku obniżonym, a zatem powinno być objęte badaniem nie w odniesieniu do całego okresu zatrudnienia w szczególnym charakterze, a jedynie na dzień złożenia wniosku o przyznanie prawa do emerytury w wieku obniżonym. Problem postawiony w taki sposób musi być rozstrzygnięty w sposób odmienny od sugerowanego przez skarżącego.

Skoro zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela, stanowisko nauczyciela może zajmować osoba, która posiada wyższe wykształcenie z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym (kwestia ewentualnego ukończenia odpowiedniego zakładu kształcenia nauczycieli jako wymagania dotyczącego kwalifikacji pedagogicznych alternatywnego do posiadania wyższego wykształcenia z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym nie jest przedmiotem rozważań w rozpoznawanej sprawie), to

oczywiste jest, że wymaganie to dotyczyć musi chwili zatrudnienia pracownika na stanowisku nauczyciela i zajmowania przez niego tego stanowiska, a nie chwili zakończenia pracy na tym stanowisku w związku z ubieganiem się o emeryturę. Posiadanie wyższego wykształcenia nie jest warunkiem możliwości ubiegania się o emeryturę w wieku obniżonym. Jest warunkiem zatrudnienia na stanowisku nauczyciela i zajmowania tego stanowiska w okresie tego zatrudnienia. Jest także warunkiem zaliczenia pracy nauczyciela do pracy w szczególnym charakterze. Tym samym jest warunkiem uznania pracy na stanowisku kierowniczym w Ochotniczych Hufcach Pracy jako pracy pozwalającej na zastosowanie do takiego pracownika - niebędącego nauczycielem w rozumieniu art. 3 pkt 1 Karty Nauczyciela - przywilejów przewidzianych w tej ustawie, choćby dotyczących obniżonego wieku emerytalnego. Z tej przyczyny sformułowane przez skarżącego istotne zagadnienie prawne, czy stawiane pracownikom zatrudnionym na stanowiskach kierowniczych w Ochotniczych Hufcach Pracy wymaganie posiadania wyższego wykształcenia z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym (art. 1 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 9 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela) jest warunkiem formalnym uznania okresu zatrudnienia takiego pracownika za pracę w szczególnym charakterze, czy jedynie warunkiem możliwości ubiegania się o emeryturę w wieku obniżonym (art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela), powinno być rozstrzygnięte na rzecz pozytywnej odpowiedzi na pierwszy z członów powyższej alternatywy. Wymaganie dotyczące posiadania wyższego wykształcenia z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym warunkuje możliwość zaliczenia okresów zatrudnienia jako pracy w szczególnym charakterze (pracy nauczyciela) i nie może być traktowane wyłącznie jako jeden z warunków przyznania prawa do emerytury w wieku obniżonym. Posiadanie wyższego wykształcenia z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym jest niezbędnym warunkiem zatrudnienia na stanowisku nauczyciela, a wykonywanie pracy nauczyciela przez 20 lat (jako pracy w szczególnym charakterze), będące przesłanką przejścia na emeryturę w wieku obniżonym (art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela), jest jedynie konsekwencją spełnienia warunku zatrudnienia na tym stanowisku. Inaczej mówiąc, od nauczyciela wymaga się wyższego wykształcenia w momencie zatrudnienia go na tym stanowisku i przez czas zatrudnienia, a nie w chwili przejścia na emeryturę i w związku z ubieganiem się o emeryturę w wieku obniżonym. Przesłanka posiadania wyższego wykształcenia sama w sobie nie tworzy żadnego prawa podmiotowego, dopiero ziszczenie się wszystkich warunków przewi-

dzianych art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela powoduje powstanie prawa do emerytury nauczycielskiej (prawa podmiotowego).

Twierdzenie skarżącego, że spełnianie przez wnioskodawcę warunku posiadania wyższego wykształcenia może być badane jedynie na dzień złożenia przez niego wniosku o ustalenie prawa do emerytury w wieku obniżonym (art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela), a nie w odniesieniu do okresu zatrudnienia na stanowiskach kierowniczych w Ochotniczych Hufcach Pracy przypadającego przed wejściem w życie art. 1 ust. 2 pkt 5 Karty Nauczyciela (co nastąpiło 6 kwietnia 2000 r.), jest całkowicie oderwane od treści art. 9 ust. 1 pkt 1 tej ustawy, do którego art. 1 ust. 2 pkt 5 bezpośrednio nawiązuje.

Zarzut skargi kasacyjnej sprowadzający się do zakwestionowania stawiania odwołującemu się przez sąd w sposób dorozumiany wymagania, aby do zaliczenia okresów pracy na stanowiskach kierowniczych w Ochotniczych Hufcach Pracy jako pracy w szczególnym charakterze niezbędne było posiadanie w całym tym okresie wyższego wykształcenia, jako „stosowania prawa wstecz”, nie został powiązany z żadnym przepisem prawa (choćby z zarzutem naruszenia art. 2 Konstytucji RP, z którego wyprowadza się zakaz stosowania prawa wstecz), co uniemożliwia jego szczegółowe rozważenie i ustosunkowanie się do niego przez Sąd Najwyższy. To samo dotyczy kwestionowania przez skarżącego - pośrednio - braku odpowiednich przepisów przejściowych w ustawie nowelizującej Kartę Nauczyciela, które pozwalałyby na zaliczenie okresu pracy na stanowiskach kierowniczych w Ochotniczych Hufcach Pracy bez posiadania wyższego wykształcenia z przygotowaniem pedagogicznym do pracy w szczególnym charakterze. Pytanie pełnomocnika skarżącego, czy wymaganie posiadania wyższego wykształcenia można stawiać odwołującemu się za okres poprzedzający wejście w życie art. 1 ust. 2 pkt 5 Karty Nauczyciela, musi pozostać bez odpowiedzi, ponieważ żaden z powołanych w skardze kasacyjnej przepisów prawa materialnego nie dotyczy tego zagadnienia. Można jedynie ogólnie stwierdzić, że sytuacje prawne osób, które nie spełniają wszystkich przesłanek nabywania prawa do emerytury według ogólnych reguł, a w szczególności przesłanki osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego, mogą być ukształtowane w sposób bardziej rygorystyczny (mniej korzystny) w stosunku do regulacji ogólnej (powszechnej). Wnioskodawca nie był nauczycielem lub pedagogiem zatrudnionym w OHP, lecz pełnił funkcje kierownicze, był Komendantem Wojewódzkim OHP w W. oraz Komendantem Głównym OHP. Już samo to, że poczynając od ustawy nowelizującej Kartę

Nauczyciela w 2000 r. został uznany za osobę podlegającą ustawie Krata Nauczyciela (został objęty Kartą Nauczyciela i przywilejami wynikającymi z tej Karty) jest dla niego korzystne, dlatego powinien spełniać rygorystycznie wymagania wynikające ze znowelizowanych przepisów.

Skoro skarżący twierdzi, że ustalone nowelizacją z 2000 r. (chodzi o ustawę z 18 lutego 2000 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela oraz o zmianie niektórych innych ustaw; Dz.U. Nr 19, poz. 239 ze zm.) brzmienie art. 1 ust. 2 pkt 5 Karty Nauczyciela nie może odnosić się do stanu faktycznego sprzed tej nowelizacji (czyli - zdaniem skarżącego - nie można odmawiać wnioskodawcy uznania okresu zatrudnienia w Ochotniczych Hufcach Pracy przed 6 kwietnia 2000 r. jako zatrudnienia w szczególnym charakterze tylko z tego powodu, że nie posiadał wówczas formalnie wyższego wykształcenia), to jest to równoznaczne z twierdzeniem, że jego zatrudnienie na stanowiskach kierowniczych w Ochotniczych Hufcach Pracy przez tą nowelizacją (czyli przed 6 kwietnia 2000 r.) w ogóle nie powinno być uwzględnione jako okres pracy w szczególnym charakterze, uprawniający do ubiegania się o emeryturę w wieku obniżonym. Wnioskodawca w swojej argumentacji nie bierze bowiem pod uwagę tego, że domaganie się zaliczenia mu okresu pracy na stanowiskach kierowniczych w Ochotniczych Hufcach Pracy (świadczonej przed 6 kwietnia 2000 r.) do pracy w szczególnym charakterze, uprawniającym do skorzystania z przywileju przewidzianego w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, jest również „stosowaniem prawa wstecz”.

Najważniejszy problem prawny podniesiony w skardze kasacyjnej, a mianowicie zagadnienie stosowania znowelizowanych przepisów Karty Nauczyciela (w szczególności art. 1 ust. 2 pkt 5) do stanów faktycznych sprzed wejścia w życie tej nowelizacji (czyli sprzed 6 kwietnia 2000 r.) nie został powiązany z odpowiednio zidentyfikowanymi przepisami prawa materialnego, które tego zagadnienie dotyczą, co uniemożliwia rozpoznanie i rozstrzygnięcie tego problemu w postępowaniu kasacyjnym.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.

=====